Aanbevelingen voor de klimaattop van Antalya (COP31)

Inhoud

Inleiding 1
Mitigatie 2
Rechtvaardige transitie 4
Klimaatfinanciering 5
Internationale financiële architectuur 6
Adaptatie 7
Landbouw en voedselsystemen 8
Koolstofmarkten 9
Gender, kinderen, jongeren en mensenrechten 10

INLEIDING

Van 9 tot 20 november 2026 vindt in Antalya de 31ste klimaatconferentie van de Verenigde Naties (COP31) plaats. Turkije is gastland, Australië leidt de onderhandelingen. Tien jaar na de inwerkingtreding van de Overeenkomst van Parijs moet COP31 **de kloof dichten tussen wat nodig is en wat landen vandaag doen**: sneller de uitstoot terugdringen, de omslag weg van fossiele brandstoffen versnellen, voldoende klimaatfinanciering voorzien en gemaakte afspraken uitvoeren en verantwoorden.

De kloof is groot. Met het huidige beleid stevent de wereld af op **ongeveer 2,8°C opwarming**. De nieuwe nationale klimaatplannen brengen de mondiale uitstoot tegen 2035 **slechts ongeveer 12%** onder het niveau van 2019, terwijl een traject in lijn met 1,5°C een veel grotere daling vraagt. De opwarming zal waarschijnlijk binnen het komende decennium 1,5°C overschrijden, met steeds grotere risico's voor gezondheid, voedselzekerheid, water en ecosystemen. Ook België voelt die gevolgen steeds sterker: **de zomer van 2026 was de warmste ooit gemeten**, met bijna 3.000 extra overlijdens en miljarden euro's aan economische schade.

Er is daarom dringend nood aan meer ambitie, snellere uitvoering en sterkere internationale samenwerking. **Klimaatactie is bovendien een juridische verplichting**. Het Internationaal Gerechtshof oordeelde in juli 2025 dat staten op grond van het internationaal recht verplicht zijn het klimaatsysteem te beschermen tegen broeikasgasuitstoot en dat hun klimaatplannen de hoogst mogelijke ambitie moeten weerspiegelen. Ook in België legde de rechter de lat hoger. Toch blijft de Belgische uitvoering achter bij de Europese doelstelling: volgens de huidige projecties wordt in de sectoren buiten het Europese emissiehandelssysteem tegen 2030 **een reductie van 42,7%** ten opzichte van 2005 voorzien, tegenover **een bindende Belgische doelstelling van 47%**. Voor de EU en België is COP31 daarom ook **een test van geloofwaardigheid**:

wie in Antalya pleit voor meer ambitie, moet ook thuis tonen dat engagementen worden nagekomen. Solidariteit en ambitie zijn twee zijden van dezelfde munt.

In Antalya staat niet alleen de ambitie voor klimaatactie op het spel, maar ook het vermogen om samen tot uitvoering te komen. De Verenigde Staten hebben zich teruggetrokken uit het Akkoord van Parijs, geopolitieke spanningen nemen toe en meerdere landen besparen op internationale klimaatfinanciering, waaronder België. **Dat zet het vertrouwen in de multilaterale klimaatarchitectuur onder druk.** België draagt, gezien zijn historische uitstoot, verantwoordelijkheid om landen die het zwaarst door de klimaatcrisis worden getroffen te ondersteunen met financiering en technologieoverdracht. Internationale samenwerking is ook in ons eigen belang. België heeft baat bij een stabiel mondiaal kader waarin gemeenschappelijke regels gelden en grote uitstoters op hun engagementen kunnen worden aangesproken. Bovendien kan samenwerking de transitie goedkoper en sneller maken, zoals de sterke prijsdalingen van zonne- en windenergie aantonen.

De Klimaatcoalitie is een coalitie van meer dan 90 organisaties: ngo's, vakbonden, mutualiteiten en burgerbewegingen. Elk jaar stuurt ze een kleine delegatie naar de COP om de onderhandelingen op te volgen. Deze aanbevelingen sluiten aan bij de stand van de onderhandelingen en zijn gericht aan Belgische beleidsmakers en onderhandelaars. Samen vragen we de Belgische overheden om zich in Antalya op te stellen als een betrouwbare partner, met vier prioriteiten:

1. **de uitfasering van fossiele brandstoffen vertalen naar een sociaal rechtvaardige uitvoeringsagenda**, in België en wereldwijd;
2. **de rechtvaardige transitie operationaliseren**, zodat werknemers, gezinnen en gemeenschappen mee kunnen, hier en elders;
3. **klimaatfinanciering centraal stellen**, voor mitigatie, adaptatie en verlies en schade, met een billijke Belgische bijdrage;
4. **de tweede Global Stocktake inzetten als instrument van verantwoording**.

In wat volgt werken we die prioriteiten per thema uit in concrete aanbevelingen.

MITIGATIE

COP31 moet de oproep van de eerste Global Stocktake (Dubai, 2023) tot een rechtvaardige, ordelijke en billijke transitie weg van fossiele brandstoffen (TAFF) omzetten in concrete actie, onder meer via de routekaart waarvoor COP30 een mandaat gaf. Het Braziliaanse voorzitterschap slaagde er op COP30 niet in om in de onderhandelingen een consensus over die routekaart te bereiken, maar het initiatief toonde wel dat veel landen klaar zijn om de stap te zetten van engagementen op hoog niveau naar concrete uitvoering. Het werk aan de routekaart loopt verder richting COP31, en het Santa Marta-proces[1] gaf daar bijkomende vaart aan. Het debat verschuift zo van de vraag óf de transitie moet plaatsvinden naar de vraag hoe ze gerealiseerd kan worden. Om geloofwaardig te blijven, moeten regeringen tonen dat ze hun internationale engagementen ook vertalen in nationaal beleid. België en de EU hebben vandaag geen plan voor een volledige uitstap uit fossiele brandstoffen.

Het Turkse COP31-voorzitterschap plaatste implementatie en concrete initiatieven centraal op de agenda, met name rond schone energie en groene industrialisering. Die doelstelling moet ook

[1]De eerste conferentie over de transitie weg van fossiele brandstoffen (Santa Marta, Colombia, april 2026), georganiseerd door Colombia en Nederland, met 57 landen. Het gaat om een vrijwillige coalitie buiten de VN-onderhandelingen. Een tweede conferentie vindt in 2027 plaats in Tuvalu, samen met Ierland.

nagestreefd worden binnen de Actieagenda van COP31,[2] door concrete maatregelen te mobiliseren rond hernieuwbare energie, elektrificatie en energie-efficiëntie, als aanvulling op en niet ter vervanging van de officiële UNFCCC-processen.

Op COP31 en binnen de EU moet België:

- **een routekaart publiceren voor de geleidelijke uitfasering van fossiele brandstoffen**, in lijn met de 1,5°C-doelstelling, de principes van billijkheid en het billijke Belgische aandeel. De Klimaatcoalitie formuleerde een standpunt met de belangrijkste prioriteiten voor een nationale routekaart;[3]
- **het werkprogramma rond mitigatie**[4] **versterken** als een ruimte die gericht is op uitvoering;
- **de uitwerking en uitvoering steunen van concrete nationale kaders en routekaarten voor de uitfasering van fossiele brandstoffen**, die rechtvaardig, ordelijk en billijk zijn, gebaseerd op het principe van gemeenschappelijke maar gedifferentieerde verantwoordelijkheden (landen met meer historische uitstoot en meer middelen dragen een grotere verantwoordelijkheid), en die de noden op het vlak van financiering, technologie en internationale samenwerking in kaart brengen;
- **de uitfasering van fossiele brandstoffen koppelen aan het handels-, financieel en industrieel beleid**, en daarbij de structurele belemmeringen voor de uitvoering aanpakken, in het bijzonder de kwetsbaarheid voor schulden, de beperkte budgettaire ruimte en de hoge kapitaalkosten (zie het hoofdstuk Internationale financiële architectuur); en
- **pleiten voor een duidelijk verantwoordingskader voor vrijwillige uitvoeringsinitiatieven**, zoals die van de voorzitterschappen,[5] de TAFF-routekaart en de Actieagenda. Zonder opvolging en verantwoording dreigen die initiatieven naast elkaar te bestaan zonder bij te dragen aan de doelstellingen van de Overeenkomst van Parijs.

Wat de elektrificatiedoelstelling van de Actieagenda betreft (35% van de finale energievraag tegen 2035, tegenover iets meer dan 20% vandaag), moet België erover waken dat die doelstelling:

- voorrang geeft aan hernieuwbare energie, energiebesparing en sectorale elektrificatie op basis van hernieuwbare energie;
- eigenaarschap door overheden, burgers en gemeenschappen aanmoedigt, zodat burgers en gemeenschappen een betekenisvolle rol spelen in de energietransitie;
- gedifferentieerde trajecten erkent, waarbij landen met een grotere verantwoordelijkheid en meer capaciteit sneller gaan;
- ontwikkelingslanden de financiering, technologie en capaciteitsopbouw geeft die nodig zijn om de elektrificatie op basis van hernieuwbare energie op een billijke manier te versnellen;
- een mondiale ondergrens vormt en geen plafond, zodat landen die verder en sneller kunnen gaan dat ook doen; en

[2]Een reeks niet-onderhandelde doelstellingen van het voorzitterschap voor 2035, onder meer rond elektrificatie, afval, energie-efficiëntie van gebouwen en circulair materiaalgebruik.
[3]Klimaatcoalitie, Prioriteiten van de Klimaatcoalitie voor een rechtvaardige en eerlijke uitfasering van fossiele brandstoffen, https://klimaatcoalitie-coalitionclimat.be/wp-content/uploads/2026/09/Prioriteiten-van-de-Klimaatcoalitie-voor-een-rechtvaardige-en-eerlijke-uitfasering-van-fossiele-brandstoffe.pdf.
[4]Het Sharm el-Sheikh-werkprogramma rond ambitie en uitvoering op het vlak van mitigatie (Mitigation Work Programme, MWP), opgericht in 2022. Het mandaat loopt eind 2026 af.
[5]Onder meer de Global Implementation Accelerator en de Belém Mission to 1.5: vrijwillige initiatieven van COP-voorzitterschappen om de uitvoering van de nationale klimaatplannen te versnellen.

- de uitfasering van fossiele brandstoffen versnelt in plaats van ze te vervangen, in lijn met de Global Stocktake en het principe van een rechtvaardige, ordelijke en billijke transitie.

De tweede Global Stocktake

COP31 moet de tweede Global Stocktake (GST2)[6] zo opstarten dat de uitvoering van de Overeenkomst van Parijs en het ambitiemechanisme ervan versterkt worden. GST2 loopt tot november 2028; landen kunnen tot 28 februari 2027 informatie indienen. GST2 mag niet alleen de vooruitgang ten opzichte van de engagementen evalueren, maar moet ook nagaan of het huidige beleid, de financiële stromen, de middelen voor uitvoering, billijkheid en rechtvaardigheid en de internationale samenwerking volstaan om de doelstellingen van de Overeenkomst van Parijs te halen.

Op COP31 en binnen de EU moet België een GST2 steunen die:

- de hiaten in de uitvoering en in de middelen voor uitvoering blootlegt;
- evalueert in welke mate de resultaten van de eerste Global Stocktake gehaald zijn;
- rechtvaardige transitie, billijkheid, rechtvaardigheid en mensenrechten integreert in de volledige evaluatie;
- nationale ervaringen verbindt met de mondiale evaluatie;
- een gecoördineerde deelname van het middenveld mogelijk maakt en faciliteert;
- steunt op de meest recente wetenschappelijke gegevens, waaronder het zevende IPCC-rapport; en
- concrete kansen identificeert om de actie op alle doelstellingen van de Overeenkomst van Parijs te versnellen en het mechanisme voor het stapsgewijs verhogen van de ambitie te versterken.

RECHTVAARDIGE TRANSITIE

De transitie weg van fossiele brandstoffen en de klimaattransitie zal alleen slagen als ze werknemers en gemeenschappen meeneemt. COP30 besliste daarom een mechanisme voor een rechtvaardige transitie te ontwikkelen, naast het bestaande werkprogramma rond rechtvaardige transitie.[7] Het mechanisme was in Bonn een van de weinige dossiers met vooruitgang, maar over de vorm ervan bestaat nog geen akkoord. COP31 moet het operationaliseren en moet ook het werkprogramma evalueren.

Op COP31 en binnen de EU moet België:

- **de principes van een rechtvaardige transitie van de Internationale Arbeidsorganisatie (IAO) centraal stellen**[8] en een constructieve rol spelen bij de ontwikkeling van het mechanisme;
- **ervoor pleiten dat staten in hun nationale klimaatplannen uiteenzetten hoe ze met deze principes rekening houden**, met inbegrip van sociale dialoog en de raadpleging van belanghebbenden;
- **pleiten voor een centrale rol van de IAO in het mechanisme**, om:

[6]De Global Stocktake is het mechanisme van de Overeenkomst van Parijs (artikel 14) dat om de vijf jaar nagaat waar de wereld staat. De eerste werd afgerond op COP28 in Dubai (2023).
[7]Het Just Transition Work Programme (JTWP), opgericht in 2022.
[8]De Guidelines for a just transition towards environmentally sustainable economies and societies for all (2015) en de Resolution concerning a just transition towards environmentally sustainable economies and societies for all, goedgekeurd tijdens de 111de zitting van de Internationale Arbeidsconferentie in 2023 (ILC.111/V).

  - de partijen en observers duidelijkheid te verschaffen over arbeidsrechten, de definitie van rechtvaardige transitie en sociale dialoog;
  - als centraal expertisepunt te dienen voor kennis over rechtvaardige transitie;
  - partijen, observers en andere niet-statelijke actoren te ondersteunen bij de uitvoering, in het bijzonder in de nationale klimaatplannen, adaptatieplannen en langetermijnstrategieën;
- **verdedigen dat rechtvaardige transitie geldt voor alle werknemers en alle sectoren**, in de hele waardeketen, zoals bepaald in besluit 3/CMA.5;
- **pleiten voor meer klimaatfinanciering met voorwaarden op het vlak van arbeidsrechten**, inclusief publieke financiering voor sociale bescherming, voor de bestrijding van energiearmoede en voor waardig werk en kwaliteitsvolle jobs in koolstofarme sectoren;
- **pleiten voor een rol voor vakbonden en andere observers in het bestuur van het mechanisme**; en
- **ijveren voor een mechanisme dat het werk van de IAO aanvult** om de nationale en subnationale uitvoering van een rechtvaardige transitie te verzekeren, met onder meer als functies:
  - de coördinatie rond rechtvaardige transitie binnen de UNFCCC verbeteren en hiaten invullen, ook rond financiering;
  - kennisdeling en de uitwisseling van goede praktijken bevorderen, op basis van het werk van de IAO en de ervaring van vakbonden;
  - technische ondersteuning bieden aan partijen, in samenwerking met de IAO;
  - de uitvoering van de rechtvaardige transitie in nationale klimaatplannen verzekeren;
  - de principes van de rechtvaardige transitie integreren in alle stromen van klimaatfinanciering.

KLIMAATFINANCIERING

Zonder voorspelbare publieke financiering kunnen veel ontwikkelingslanden geen ambitieus klimaatbeleid voeren. In Bakoe (COP29) werd een nieuw collectief financieringsdoel (NCQG) afgesproken van 300 miljard dollar per jaar tegen 2035, ver onder de noden. Het tweejarige werkprogramma dat COP30 opstartte om dat doel uit te voeren, liep in Bonn vast op de vraag of de verplichting van ontwikkelde landen om publieke financiering te verstrekken centraal staat, of dat alle financieringsbronnen meetellen. België heeft na de onderhandelingen over het NCQG nog geen nieuwe strategie voor internationale klimaatfinanciering voor na 2025 aangenomen. Tegelijk ondermijnen de recente besparingen op ontwikkelingssamenwerking het vertrouwen in het behalen van de doelstelling.

Op COP31 en binnen de EU moet België ijveren voor een werkprogramma rond klimaatfinanciering dat:

- **zich toespitst op de publieke klimaatfinanciering door hogere inkomenslanden onder artikel 9.1**, om tegemoet te komen aan de financieringsnoden van ontwikkelingslanden;
- **het NCQG operationaliseert**, door dit politieke engagement om te zetten in financiële stromen en te verduidelijken welk deel van de 300 miljard dollar uit publieke financiering op basis van giften bestaat, en hoe dat zich verhoudt tot artikel 9.1;

- **uitmondt in concrete beslissingen met doelstellingen en termijnen**, en in kaders, methodologische richtsnoeren en politieke signalen die de opmaak van de begrotingen in ontwikkelde landen kunnen sturen, en niet alleen in verslagen van consultaties;
- **officieel op de agenda in Antalya staat**, als subpunt onder "Financiële aangelegenheden", met een beslissing over de modaliteiten en de reikwijdte.

In België moeten de overheden:

- **een groeipad vastleggen naar het billijke Belgische aandeel in het nieuwe financieringsdoel** van 300 miljard dollar per jaar tegen 2035, in het licht van de capaciteiten en verantwoordelijkheden van België. Volgens berekeningen op basis van de Climate Equity Reference Calculator komt een billijke bijdrage voor de nieuwe doelstelling uit op **minstens 1 miljard euro per jaar publieke middelen**.[9] Dat groeipad moet verankerd worden in de interne lastenverdeling (burden sharing) tussen de federale overheid en de gewesten, met jaarlijks stijgende bijdragen tot 2030. Daarbij moet België:
  - voorrang geven aan giften, zodat klimaatfinanciering de schuldenlast van partnerlanden niet verhoogt;
  - een evenwicht nastreven tussen mitigatie en adaptatie, en de eigen financiering voor adaptatie tegen 2035 minstens verdrievoudigen via publieke giften, met een meerjarig uitvoeringsplan;
  - de meest kwetsbare landen en gemeenschappen prioritair bereiken, met name de minst ontwikkelde landen en de kleine eilandstaten;
- **substantiële bijdragen toezeggen aan het Adaptatiefonds, het fonds voor de minst ontwikkelde landen en het Fonds voor verlies en schade**, en zich voorbereiden op de eerste formele aanvulling van het Fonds voor verlies en schade en de volgende aanvulling van het Groen Klimaatfonds. Deze multilaterale fondsen vormen de ruggengraat van de internationale klimaatfinanciering voor de meest kwetsbare landen, maar zijn structureel ondergefinancierd. Hogere bijdragen zijn dringend nodig, zodat ze hun programma's kunnen uitbreiden;
- **nieuwe financieringsbronnen ontwikkelen volgens het principe dat de vervuiler betaalt**, met respect voor sociale rechtvaardigheid. Een deel van de inkomsten uit het Europese emissiehandelssysteem (ETS1) en het mechanisme voor koolstofgrenscorrectie (CBAM) moet naar internationale klimaatfinanciering gaan. Andere opties moeten onderzocht worden, zoals de afbouw van fossiele subsidies, een vermogensbelasting, een belasting op de winsten van de fossiele industrie en heffingen op internationaal vliegverkeer.

INTERNATIONALE FINANCIËLE ARCHITECTUUR

Klimaatverandering vormt een groeiende bedreiging voor financiële systemen wereldwijd, van inflatie tot een dalend bbp. Tegelijk bereikten de subsidies voor fossiele brandstoffen in 2022 een recordhoogte.[10] Het financiële systeem moet daarom een sleutelrol spelen in de oplossing in plaats van het probleem aan te wakkeren. De Overeenkomst van Parijs vraagt dat alle financiële stromen, publieke en private, in lijn gebracht worden met de klimaatdoelen (artikel 2.1c): investeringen, leningen, subsidies en het beleid van banken en internationale financiële

[9]De federale beleidsoriëntatie voor internationale klimaatactie (januari 2026) stelt als fair share voor de federale overheid minstens 540 miljoen euro publieke klimaatfinanciering per jaar voorop. Dat bedrag is berekend voor de oude doelstelling van 100 miljard dollar per jaar tot 2025. Het nieuwe doel van minstens 300 miljard dollar per jaar tegen 2035 ligt een stuk hoger, dus de fair share moet worden bijgesteld. Voor een berekening van een billijke Belgische bijdrage aan de doelstelling van 300 miljard, zie de briefing paper van CNCD-11.11.11 “Belgische klimaatfinanciering: stand van zaken na COP29” (te verschijnen).

[10]IMF, Fossil Fuel Subsidies Data: 2023 Update (augustus 2023): 7 biljoen dollar in 2022, inclusief impliciete subsidies.

instellingen. Dat is ook een kans om af te spreken hoe ontwikkelingslanden beter in staat gesteld worden om hun eigen, met Parijs verenigbare ontwikkelingstrajecten te volgen, en hoe alle landen schadelijke stromen kunnen uitfaseren. COP30 richtte daarvoor een VN-dialoog op, die in juni voor het eerst samenkwam.[11] In oktober volgt een rondetafel op hoog niveau tijdens de jaarvergaderingen van het IMF en de Wereldbank.[12]

Op COP31 en binnen de EU moet België:

- in de VN-dialoog over financiële stromen **pleiten voor concrete vooruitgang bij het verschuiven van financiële stromen naar klimaatoplossingen**. Hogere-inkomenslanden en landen die verantwoordelijk zijn voor de grootste fossiele subsidies moeten daarin het voortouw nemen, door hun fossiele subsidies af te bouwen, nationale transitieplannen voor hun financiële sector op te stellen en marktregulerende maatregelen te nemen die private investeringen sturen. Tegelijk moeten de internationale belemmeringen voor klimaatfinanciering weggenomen worden, via een hervorming van de schulden-, belasting-, krediet- en handelsarchitectuur;
- **verdedigen dat artikel 2.1c geen vervanging is voor publieke financiering onder artikel 9.1**. Het in lijn brengen van alle financiële stromen is noodzakelijk, maar mag niet dienen om de verplichting van hogere inkomenslanden af te zwakken. Private financiering kan bijdragen, maar haar rol wordt vaak overschat: de hefboomeffecten van blended finance[13] blijven al tien jaar ver onder de verwachtingen;
- **pleiten voor een verduurzaming van multilaterale en nationale ontwikkelingsbanken en andere publieke financieringsinstellingen**. Deze instellingen moeten de strijd tegen de klimaat- en biodiversiteitscrisis centraal stellen in hun mandaat en hun activiteiten in lijn brengen met de Overeenkomst van Parijs;
- op de rondetafel tijdens de jaarvergaderingen van het IMF en de Wereldbank pleiten om **de klimaatdoelstelling van de Wereldbank te herstellen**. Eind juni liet de Wereldbank onder politieke druk haar doelstelling los om 45% van haar financiering aan klimaat te besteden.[14];
- **een hervorming van de schuldenarchitectuur steunen**, met klimaatrisico's in de schuldhoudbaarheidsanalyses en een VN-mechanisme voor schuldkwijtschelding en -herstructurering. Doordat een steeds groeiende groep landen zich in schuldennood bevindt en gemiddeld veel hogere intresten betaalt op haar leningen dan hoge inkomenslanden, zijn er nauwelijks middelen beschikbaar in die landen voor transitie;
- **investeringsbeschermingsmechanismen zoals investeerder-staatgeschillenbeslechting (ISDS) erkennen als een structurele belemmering voor klimaatactie**, ze schrappen uit bestaande en toekomstige handels- en investeringsakkoorden en zich terugtrekken uit het Energiehandvestverdrag. Via ISDS kunnen fossiele bedrijven staten voor private arbitragetribunalen dagen over klimaatbeleid, wat de beleidsruimte voor de transitie beperkt.

[11]De Veredas-dialoog over de uitvoering van artikel 2.1c van de Overeenkomst van Parijs, opgericht door COP30 (besluit 11/CMA.7). De dialoog komt minstens één keer per jaar samen tijdens de junisessies van de VN-klimaatonderhandelingen en leidt niet tot onderhandelde beslissingen; de covoorzitters brengen jaarlijks verslag uit aan de COP. De dialoog volgt de Sharm el-Sheikh-dialoog over artikel 2.1c op.
[12]De Xingu Finance Talks, een jaarlijkse rondetafel op hoog niveau binnen de Veredas-dialoog. De eerste editie vindt plaats tijdens de jaarvergaderingen van het IMF en de Wereldbank in oktober 2026 in Bangkok.
[13]Blended finance: publiek geld dat ingezet wordt om private investeringen aan te trekken, bijvoorbeeld via garanties of goedkope leningen.
[14]WRI, World Bank Extends Climate Change Action Plan, But Drops Key Climate Finance Target (30 juni 2026), https://www.wri.org/news/statement-world-bank-extends-climate-change-action-plan-drops-key-climate-finance-target.

In België moeten de overheden:

- **een klimaattoets invoeren voor alle publieke investeringen**, om te garanderen dat ze in lijn zijn met artikel 2.1c van de Overeenkomst van Parijs;
- **een einde maken aan de subsidies voor fossiele brandstoffen**, met de nodige sociale omkadering. Ook in België bedroegen deze subsidies in 2023 minstens 15 miljard euro. Dat kan door een wet te stemmen die een geleidelijke uitfasering binnen de komende legislatuur vastlegt, gekoppeld aan een verplichte inventaris die jaarlijks aan het parlement wordt voorgelegd. Een afbouwplan biedt ook de gelegenheid om de beschikbare fiscale instrumenten zo in te zetten dat het gebruik van fossiele brandstoffen ontmoedigd en het gebruik van fossielvrije energie aangemoedigd wordt; en
- **werken aan een bindend kader voor transparantie en rapportering over de blootstelling van financiële actoren aan de fossiele economie**, en financiële instellingen verplichten om hun activiteiten in lijn te brengen met de klimaatdoelstellingen door zich aan te sluiten bij het SBTi Finance Framework, dat toelaat om voor de sector wetenschappelijk onderbouwde doelstellingen vast te leggen. Ook het ruimere fiscale, monetaire en economische beleid moet in lijn gebracht worden met een rechtvaardige transitie.

ADAPTATIE

De klimaatcrisis treft vandaag al het hardst wie er het minst toe bijdroeg. De overstromingen in Nepal deze zomer toonden opnieuw hoe groot de menselijke en economische kost is wanneer gemeenschappen zich niet tijdig kunnen beschermen. Investeren in adaptatie redt levens en kost minder dan herstel achteraf. COP30 keurde 59 indicatoren goed om de vooruitgang op het mondiale adaptatiedoel (Global Goal on Adaptation, GGA) te meten en startte een tweejarig proces om die indicatoren verder uit te werken, de Belém-Addis Vision.[15] Daarnaast riep COP30 op om de adaptatiefinanciering voor ontwikkelingslanden tegen 2035 minstens te verdrievoudigen, maar zonder basisjaar, zonder verdeling van wie bijdraagt en zonder afspraak over welke financiering meetelt. Die verdrievoudiging blijft bovendien ver onder de noden. Ontwikkelingslanden hebben tegen 2035 jaarlijks meer dan 310 miljard dollar nodig voor adaptatie. Dat is twaalf keer meer dan de huidige internationale publieke adaptatiefinanciering, die in 2023 nog daalde tot 26 miljard dollar (tegenover 28 miljard in 2022).[16]

Op COP31 en binnen de EU moet België:

- **steunen dat de verdrievoudiging concreet gemaakt en opgevolgd wordt binnen het mondiale adaptatiedoel**, met de Glasgow-doelstelling voor 2025 als basisjaar, wat neerkomt op minstens 120 miljard dollar tegen 2035, en met een traject richting dat jaar. Die financiering moet bestaan uit nieuwe en bijkomende publieke middelen, in de vorm van giften. Kwetsbare landen mogen niet gedwongen worden schulden aan te gaan om zich te beschermen tegen een crisis die ze niet veroorzaakten.
- **ijveren voor een snelle en evenwichtige oplossing voor de taskforce die de indicatoren uitwerkt**. De indicatoren moeten in de praktijk getest en bruikbaar gemaakt worden, met steun voor landen die de nodige data en capaciteit missen. Ze moeten ook de tweede Global Stocktake kunnen voeden; anders kan de wereld in 2028 niet nagaan of ze op schema zit om de adaptatiedoelen voor 2030 te halen.

[15] De Belém-Addis Vision on Adaptation, een tweejarig traject van COP30 in Belém tot COP32 in Addis Abeba (2027), met een technische taskforce die de methodologie van de indicatoren uitwerkt.
[16] United Nations Environment Programme (2025). Adaptation Gap Report 2025 https://wedocs.unep.org/items/b547996e-14ee-4f1c-a6d4-b811dd373ae9

- **pleiten voor lokaal geleide adaptatie die de meest kwetsbare gemeenschappen effectief bereikt**. Lokale gemeenschappen, lokale private actoren, inheemse volkeren, werknemers, vrouwen en jongeren moeten meebeslissen, en hun rechten, ook op land, moeten gerespecteerd worden. Lokaal geleide adaptatie moet de norm worden, geen uitzondering.
- pleiten dat COP31 **de nationale adaptatieplannen (NAP's) erkent als het kanaal om het mondiale adaptatiedoel waar te maken**. Landen moeten steun krijgen om de doelen en indicatoren in hun NAP's en monitoring te verankeren, voortbouwend op bestaande SDG-data. Adaptatiefinanciering moet de prioriteiten van die plannen volgen;
- pleiten voor **bijzondere aandacht voor water en ecosystemen** bij het uitwerken van de indicatoren. Water is het best meetbare thema: zeven van de negen waterindicatoren steunen op bestaande SDG-data. Het volledige waterdoel moet tellen, ook sanitatie. Ecosysteem-gebaseerde aanpassingen en het verhogen van de veerkracht van ecosystemen zijn een fundament voor vooruitgang van andere indicatorgroepen, leveren tegelijk een bijdrage aan mitigatie en aan de doelstellingen van het GBF onder de CBD. Watervoorziening en andere ecosysteemdiensten dankzij wetlands, bossen en andere ecosystemen kunnen ook efficiënt (samen) versterkt worden via beter beheer van stroomgebieden.

LANDBOUW EN VOEDSELSYSTEMEN

Voedselsystemen zijn verantwoordelijk voor ongeveer een derde van de mondiale broeikasgasuitstoot, afkomstig van ontbossing en veranderingen in landgebruik door de uitbreiding van landbouw, methaanuitstoot uit veeteelt en rijstteelt, synthetische inputs, mechanisering, transport en verwerking, en voedselverlies en -verspilling. Ze vormen dus een belangrijke hefboom voor mitigatie, maar ook voor adaptatie, zoals de droogte toonde die deze zomer onder meer Europa en zijn oogsten trof. Toch komt dit thema binnen de UNFCCC nauwelijks aan bod, terwijl mensen van wie het levensonderhoud afhangt van landbouw tot de zwaarst getroffenen behoren. In 2019/2020 ging slechts 0,8% van de totale mondiale klimaatfinanciering naar kleinschalige agrovoedingssystemen. Agro-ecologie is vandaag de sleuteloplossing voor adaptatie en emissiereductie in de landbouw.

Op COP31 en binnen de EU moet België:

- **van agro-ecologie een prioriteit maken in de UNFCCC-onderhandelingen over landbouw en voeding**, zoals de Afrikaanse Groep duidelijk vroeg tijdens de eerste workshop van het gezamenlijke werk van Sharm el-Sheikh over landbouw en voedselzekerheid (SSJWA). Agro-ecologie moet een katalysator zijn voor internationale en nationale klimaatfinanciering, en als volwaardige oplossing naar voren geschoven worden in het eindrapport van het SSJWA;
- erop aandringen dat het SSJWA en toekomstige mechanismen rond landbouw en voeding **verder gaan dan procedurele discussies** en de mogelijkheden voor klimaatactie in landbouw en voedselsystemen centraal houden. Omdat internationale klimaatfinanciering ook hier een rem vormt, moet België pleiten voor een hernieuwd en substantieel internationaal financieel engagement voor de adaptatie van de landbouw, vanwege de EU en de ontwikkelde landen van de Umbrella Group;
- ervoor zorgen dat het mechanisme voor een rechtvaardige transitie, in het verlengde van de rechten die al erkend zijn in het werkprogramma rond rechtvaardige transitie, **de structurele transformatie van voedselsystemen weg van fossiele brandstoffen en petrochemische inputs financiert**, net als de adaptatie van de boerenlandbouw aan de

klimaatontwrichting, met aandacht voor wie het land bewerkt en voor de werknemers in de voedingssector. De uitvoering van dit mechanisme is absoluut essentieel om de weg naar klimaatrechtvaardigheid in te slaan; en

- **pleiten voor samenhang tussen klimaatactie, het Mondiaal Biodiversiteitskader van Kunming-Montreal en het VN-Verdrag ter bestrijding van woestijnvorming**. De transformatie van voedselsystemen opent de weg naar synergieën die vertaald moeten worden in de beslissingen van de drie COP's en in de nationale uitvoeringsplannen.

In België moeten de overheden:

- **landbouw en voedselsystemen integreren in de nationale klimaat- en adaptatieplannen**, waartoe de 159 landen die de Verklaring van de Emiraten (2023) ondertekenden zich engageerden; en
- **een systemische aanpak van voeding hanteren, van boer tot bord**, onder meer via voedselomgevingen die gezonde en duurzame voedingspatronen bevorderen en de consumptie van dierlijke producten verminderen, in lijn met de aanbevelingen van de volksgezondheidsinstanties.

KOOLSTOFMARKTEN

De wijziging van de Europese Klimaatwet (maart 2026) bevestigt een doelstelling van 90% netto-emissiereductie tegen 2040, maar laat vanaf 2036 de aankoop toe van internationale kredieten ten belope van 5% van de uitstoot van 1990. De EU zou zo de grootste koper van koolstofkredieten ter wereld kunnen worden, met een bepalende invloed op de toekomst van die markten. De geschiedenis van de koolstofmarkten wordt nochtans getekend door herhaalde schandalen – volgens een onderzoek van The Guardian en Die Zeit had meer dan 90% van de boskoolstofkredieten van de belangrijkste certificeerder geen reële waarde – en door gedocumenteerde schendingen van de mensenrechten van inheemse volkeren en boeren, met gedwongen uitzettingen in de DRC, het Amazonegebied, Kenia en Indonesië. De speciale VN-rapporteur voor mensenrechten en klimaatverandering, Elisa Morgera, benadrukt dat de klimaatimpact van deze kredieten wetenschappelijk onzeker blijft.

Op COP31 en binnen de EU moet België:

- **pleiten voor sterkere garanties op permanentie** binnen het toezichtsorgaan van artikel 6.4,[17] op basis van het like-for-like-principe: alleen permanente reducties of verwijderingen kunnen permanente fossiele uitstoot legitiem compenseren, in lijn met de aanbevelingen van de Europese Wetenschappelijke Adviesraad voor Klimaatverandering (ESABCC);
- **pleiten voor sterkere mensenrechtengaranties onder artikel 6.4**: de vrije, voorafgaande en geïnformeerde toestemming (FPIC) van alle betrokken partijen, op basis van de VN-verklaringen over de rechten van inheemse volkeren (UNDRIP) en van boeren (UNDROP), een klachtenmechanisme dat werkelijk toegankelijk is voor gemarginaliseerde gemeenschappen, en een expliciet verbod op gedwongen ontheemding;
- **het principe verdedigen dat opbrengsten uit koolstofkredieten geen internationale klimaatfinanciering vormen** in de zin van artikel 9 van de Overeenkomst van Parijs, en dat dit onderscheid onbetwist blijft, om budgettaire concurrentie tussen beide instrumenten te vermijden;

[17] Het Paris Agreement Crediting Mechanism (PACM) onder artikel 6.4 van de Overeenkomst van Parijs, dat in februari 2026 zijn eerste kredieten uitreikte.

- samen met de EU **het gebruik van internationale kredieten voor de doelstellingen voor 2040 tot het strikte minimum beperken**, met 0% als streefdoel; dat gebruik moet niet-verplicht blijven en een laatste redmiddel zijn; en
- samen met de EU **elke aankoop van landgebaseerde kredieten uitsluiten**. Die zetten bijkomende structurele druk op land in het Mondiale Zuiden en op de voedselzekerheid van boerengemeenschappen en inheemse gemeenschappen.

GENDER, KINDEREN, JONGEREN EN MENSENRECHTEN

Mensenrechten en maatschappelijke ruimte

COP30 telde meer inheemse vertegenwoordigers dan ooit. Op dat elan moet COP31 verder bouwen, met ruimte voor getroffen gemeenschappen, gemarginaliseerde groepen en het volledige middenveld, ook mensenrechten- en milieuverdedigers. Zonder hun stem zijn rechtvaardige en duurzame beslissingen onmogelijk.

Turkije kent al lang een sterke achteruitgang van fundamentele rechten en vrijheden, wat een inclusieve en rechtvaardige klimaatconferentie bedreigt. De vrijheid van meningsuiting, van vereniging en van vreedzame vergadering wordt er systematisch geschonden door misbruik van te ruime en vage strafrechtelijke bepalingen, zoals de 'desinformatiewet', en door willekeurige voorlopige hechtenis van journalisten, politieke opposanten en mensenrechtenverdedigers. Dat blijkt uit de emblematische zaak van mensenrechtenverdediger Osman Kavala, wiens vrijlating het Europees Hof voor de Rechten van de Mens herhaaldelijk zonder resultaat beval, en uit de recente veroordeling van milieuverdediger Esra Işık voor haar deelname aan vreedzame protesten tegen een onteigening ten voordele van een steenkoolbedrijf, die haar dorp en andere dorpen bij het Akbelen-woud trof.

In de aanloop naar COP31 krimpt de maatschappelijke ruimte op alarmerende wijze. Protesten tegen ontbossing en steenkoolcentrales, zoals in Akbelen en Soma, **worden door politie en justitie onderdrukt**, en LGBTQIA+-organisaties werden recent geviseerd, met geblokkeerde accounts en websites, en massale arrestaties. **Ook vakbondsrechten staan onder druk**: Turkije behoort tot de tien slechtste landen ter wereld voor werknemers in de Global Rights Index 2026 van het Internationaal Vakverbond[18]. Vakbondsleiders worden er vervolgd en beschuldigd van terrorisme vanwege hun vakbondsactiviteiten, en vakbondsleden worden ontslagen of tot ontslag gedwongen.

Het gastlandakkoord van COP31 bevat bovendien **zorgwekkende clausules** over de naleving van de nationale wetgeving en het verbod op inmenging in binnenlandse aangelegenheden. Die kunnen dienen als juridisch voorwendsel om internationale activisten te intimideren en hun ruimte te beperken om mensenrechtenschendingen aan te klagen, voor, tijdens en na de conferentie. **Toekomstige gastlandakkoorden mogen zulke clausules niet bevatten** en moeten zich laten inspireren door het positieve voorbeeld van Brazilië op COP30. Alleen een open en veilige maatschappelijke ruimte in Turkije maakt een vrije en betekenisvolle deelname van het middenveld mogelijk, een voorwaarde voor doeltreffende en billijke klimaatactie.

Ook in Australië, dat de onderhandelingen van COP31 voorzit, **beperken juridische obstakels de fundamentele vrijheden van klimaatactivisten aanzienlijk**, in het bijzonder hun recht op vreedzame vergadering. Verschillende Australische staten keurden repressieve wetgeving goed, zoals de Roads and Crimes Legislation Amendment Act 2022 in New South Wales, die het

[18] https://www.ituc-csi.org/global-rights-index

hinderen van 'kritieke infrastructuur' strafbaar stelt en voor niet-toegelaten betogingen gevangenisstraffen tot twee jaar en zware boetes voorziet. Die repressieve aanpak leidde tot massale arrestaties van vreedzame activisten bij blokkade acties in een steenkoolhaven, een disproportionele reactie die burgermobilisatie dreigt te ontmoedigen, terwijl die essentieel is voor de ecologische transitie.

Op COP31 en binnen de EU moet België, samen met de internationale gemeenschap, de Turkse en Australische autoriteiten oproepen om:

- **de deelname en een veilige omgeving te garanderen voor alle deelnemers aan COP31**, ongeacht hun nationaliteit of herkomst, zodat alle actoren, ook journalisten en inheemse volkeren, volwaardig kunnen bijdragen aan de besluitvorming;
- **maatregelen te nemen om mensenrechtenschendingen te voorkomen en straffeloosheid voor reeds gepleegde misbruiken tegen te gaan**, onder meer door herstel te bieden aan alle slachtoffers. Turkije moet zijn internationale verplichtingen nakomen, ook op het vlak van vakbondsvrijheid, en gewetensgevangenen vrijlaten; en
- **publiekelijk het belang te erkennen van het werk van milieu- en mensenrechtenverdedigers**.

Daarnaast moet België:

- **alle staten die aan COP31 deelnemen oproepen** om de Turkse en Australische autoriteiten aan te sporen hun mensenrechtenbeleid vóór de conferentie aanzienlijk te verbeteren;
- **ervoor pleiten dat zulke engagementen voortaan van bij het begin in het gastlandakkoord worden opgenomen**, en dat het UNFCCC-secretariaat erover waakt dat de vrijheid van meningsuiting, van vereniging en van vreedzame vergadering volledig beschermd wordt in de 'blauwe zone' van de conferentie, die onder zijn controle staat; en
- **een sterk beleid rond belangenconflicten steunen en pleiten voor een hervorming van het gastlandakkoord**, zodat het transparant en publiek toegankelijk is en bepalingen bevat die de eerbiediging van de mensenrechten garanderen. Een rechtengebaseerd en verantwoordingsplichtig systeem binnen de UNFCCC bevordert inclusieve en doeltreffende klimaatactie en beperkt de onevenredige invloed van fossiele belangen en lobby's.

Gender

De klimaatcrisis raakt niet iedereen even hard. Vrouwen en meisjes, LGBTQIA+-personen, jongeren, inheemse volkeren en andere groepen in een kwetsbare positie worden vaak het zwaarst getroffen, terwijl ze het minst bijdroegen aan het probleem. Vrouwen zijn tegelijk belangrijke aanjagers van verandering, onder meer in adaptatie, hernieuwbare energie, waterbeheer en landbouw. COP30 keurde het Belém-genderactieplan (2025–2034) goed, met 27 activiteiten om gendergelijkheid in klimaatbeleid te versterken.[19] Tegelijk groeit de weerstand tegen gendergelijkheid, ook in multilaterale fora. Op COP30 probeerden verschillende landen de definitie van gender te beperken tot mannen en vrouwen.

Op COP31 en binnen de EU moet België:

- **de uitvoering van het Belém-genderactieplan opvolgen**, met voldoende politieke aandacht, middelen en verantwoordingsmechanismen. Zo wordt het plan een motor voor

[19]UNFCCC, Belém Gender Action Plan, http://unfccc.int/documents/655016.

verandering en geen document zonder gevolg. België moet daarbij ook zijn engagement in het Gender-responsive Just Transitions and Climate Action Partnership nakomen;

- **gendergelijkheid verankeren in alle onderhandelingsthema's**, zoals klimaatfinanciering, adaptatie, mitigatie en de rechtvaardige transitie. Gendergelijkheid kan niet beperkt blijven tot één beleidsdomein; en
- **zich duidelijk verzetten tegen pogingen om afgesproken mensenrechtentaal af te zwakken**, en de rechten en vrijheden van vrouwen en LGBTQIA+-personen verdedigen.

Kinderen en jongeren

Kinderen,[20] die bijna 20% van de bevolking in België en een derde van de wereldbevolking uitmaken, worden op een unieke en onevenredige manier getroffen door de klimaatcrisis: bijna alle kinderen ter wereld zijn blootgesteld aan minstens één groot klimaatrisico, en 1,1 miljard kinderen aan drie of meer. Toch ging tussen 2006 en 2023 slechts 2,4% van de financiering uit de belangrijkste multilaterale klimaatfondsen naar hun noden en rechten.

Gelet op het Verdrag inzake de rechten van het kind en de Verklaring over kinderen, jongeren en klimaatactie moet België op COP31 blijven pleiten voor klimaatbeleid dat inspeelt op de onevenredige effecten die kinderen nu al ondervinden. Concreet moet België:

- **een mandaat rond kinderen op COP31 tot stand brengen**, om meer samenhangende aandacht, actie en steun te garanderen voor de noden en rechten van kinderen binnen de UNFCCC, de Overeenkomst van Parijs en klimaatactie op alle niveaus;
- **het mondiale adaptatiedoel operationaliseren vanuit een perspectief dat kinderen centraal stelt**, en kindgevoelige nationale adaptatieplanning verder brengen naar financiering en uitvoering;
- **vooruitgang boeken met kindgevoelige financiering, technische bijstand en rapportering rond verlies en schade**, met aandacht voor de economische en niet-economische verliezen die kinderen treffen en voor de weerbaarheid van de diensten die essentieel zijn voor hun welzijn;
- **het onderwijs, de participatie en de toegang tot informatie van kinderen versterken** in het volgende actieplan voor klimaateducatie en -participatie (Action for Climate Empowerment);
- **de rechten van het kind integreren in het mechanisme voor een rechtvaardige transitie**, via passende waarborgen, weerbare essentiële diensten, sociale bescherming, onderwijs en de ontwikkeling van groene vaardigheden; en
- **meisjes zichtbaarder maken in de uitvoering van het Belém-genderactieplan**, via opgesplitste data, betekenisvolle participatie, gerichte financiering en opvolgingsmechanismen.

[20] Personen jonger dan 18 jaar.